

2. Vzdělání a vzdělávání

Vzdělání je významným celospolečenským tématem. Pokud se na toho téma podíváme z hlediska pohlaví, lze pozorovat spíše rozdíly než rovnováhu. Odlišnosti vykazuje vzdělanostní struktura mužů a žen. Stejně tak najdeme rozdíly i v zastoupení mužů a žen jako studentů v rámci jednotlivých druhů vzdělávání či oborů vzdělání. Velkou disproporcí mezi pohlavími, na kterou bývá často upozorňováno jako na negativní jev, je výrazná převaha žen učitelek nad muži učiteli, především v případě mateřských a základních škol. Problematika atraktivnějšeho školského prostředí, vytvoření odpovídajících podmínek, přilákání a udržení učitelů obecně, ale především učitelů-mužů, je častým politickým a společenským tématem.

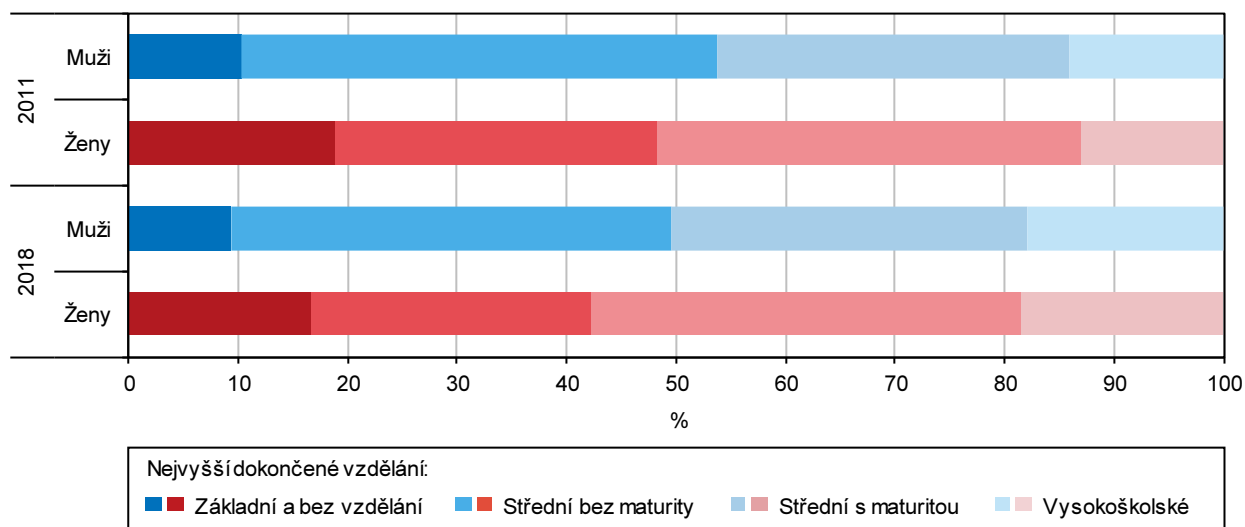
Na základě dostupných dat je možné získat charakteristiky z pohledu pohlaví jednak v rámci procesu vzdělávání a na straně druhé lze hodnotit výslednou vzdělanostní strukturu obyvatelstva. Zdrojem dat za školská zařízení je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Údaje o vzdělanostní struktuře obyvatelstva pocházejí z Výběrového šetření pracovních sil Českého statistického úřadu.

Vzdělanost podle nejvyššího stupně ukončeného vzdělání

Na základě údajů z Výběrového šetření pracovních sil žilo v roce 2018 ve Středočeském kraji téměř 1 117,1 tis. obyvatel starších 15 let, z nichž 36,0 % mělo střední vzdělání s maturitou. Druhou nejpočetnější skupinou pak byly osoby se středním vzděláním bez maturity (32,8 %). Pořadí těchto dvou kategorií se ale lišilo v rámci jednotlivých pohlaví. Zatímco u mužů převažovali středoškoláci bez maturity (40,2 %) nad středoškoláky s maturitou (32,5 %), u žen tomu bylo naopak, středoškolaček s maturitou bylo více (39,3 %) než těch bez maturity (25,6 %). Třetí místo tvořilo obyvatelstvo s vysokoškolským vzděláním (18,2 %), a to jak v případě mužů (18,0 %), tak i žen (18,4 %). Zastoupení osob s pouze základním vzděláním (včetně neukončeného) bylo výrazně vyšší u žen (16,7 %) než u mužů (9,1 %).

Graf 2.1. Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle pohlaví a vzdělání ve Středočeském kraji

Zdroj: Výběrové šetření pracovních sil

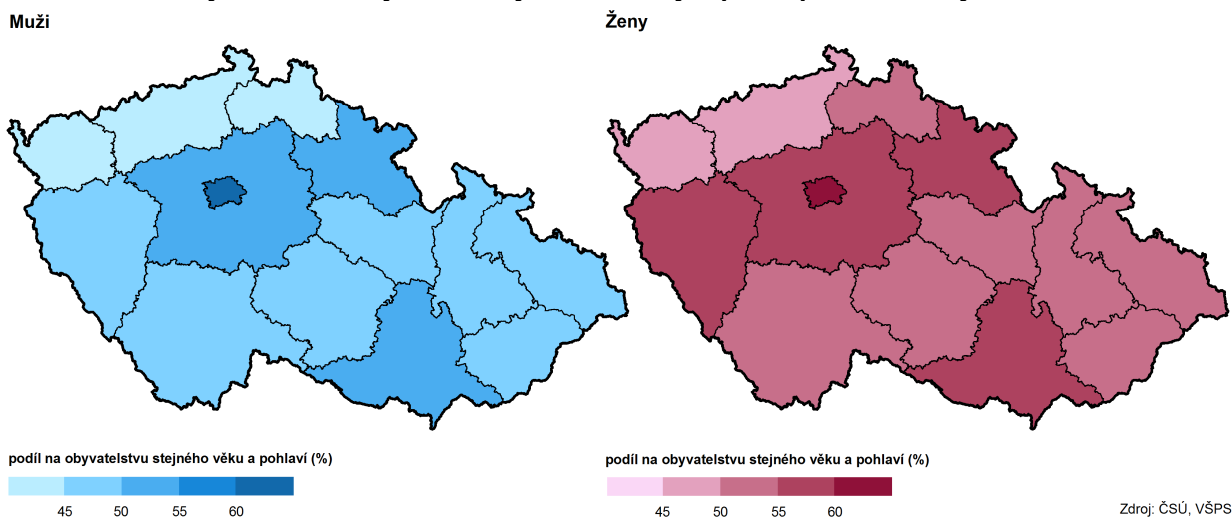

Celkovým trendem byl pokles podílu osob se základním vzděláním a středoškolským vzděláním bez maturity, a to jak u mužů, tak u žen. Podíl osob se středním vzděláním s maturitou zůstal mezi roky 2011 a 2018 zhruba stejný. Podíl vysokoškoláků vzrostl, přičemž u žen se jednalo o výrazně vyšší nárůst než u mužů. Zatímco v roce 2011 byl mezi muži ve věku 15 a více let podíl vysokoškoláků vyšší než mezi ženami, v roce 2018 se situace obrátila a mezi ženami bylo více vysokoškolaček (18,4 %) než mezi muži vysokoškoláků (18,0 %).

Vzdělanostní struktura obyvatelstva Středočeského kraje odpovídala vzdělanostní struktuře celé republiky. Nižší byly v kraji podíly obyvatel se základním a vysokoškolským vzděláním, naopak zastoupení středoškoláků v kraji bylo oproti republice vyšší, a to jak u středoškoláků s maturitou, tak i bez maturity.

V mezikrajském srovnání vykazovaly v roce 2018 ženy lepší umístění v podílu vysokoškoláků než muži. Podíl vysokoškolsky vzdělaných žen (18,4 %) byl po hl. m. Praze (36,4 %) a Jihomoravském kraji (22,3 %) třetí nejvyšší. Muži vysokoškoláci obsadili s 18 % až čtvrté místo. Kromě hl. m. Prahy (40,4 %) a Jihomoravského kraje (22,8 %) se před Středočeský kraj dostal ještě kraj Královéhradecký (19,1 %).

Kartogram 2.1. Obyvatelstvo ve věku 15 a více let se vzděláním středoškolským s maturitou, vyšším odborným nebo vysokoškolským podle pohlaví a krajů v roce 2018

Stejné pořadí bylo zaznamenáno, i pokud se k vysokoškolskému vzdělání zahrnuje ještě vzdělání vyšší odborné a středoškolské s maturitou. V podílu všech těchto typů vzdělání vykazovaly středočeské ženy třetí nejvyšší hodnotu (57,7 %) po hl. m. Praze (77,5 %) a Jihomoravském kraji (58,7 %). Středočeští muži obsadili čtvrté místo s hodnotou podílu 50,5 %. Vyššího zastoupení dosáhli muži v hl. m. Praze (73,5 %), Jihomoravském (52,0 %) a Královéhradeckém kraji (50,5 %).

Mateřské, základní a střední školy

Ve Středočeském kraji fungovalo ve školním roce 2018/2019 celkem 789 **mateřských škol**, které měly 2 258 tříd a které navštěvovalo 50 797 dětí. Během posledních osmi let došlo ve Středočeském kraji k výraznému nárůstu počtu tříd a dětí v mateřských školách. Nárůst počtu tříd (o 24,3 %) i počtu dětí (o 20 %) byl nejvyšší mezi všemi kraji. Situace byla ovlivněna vysokými migračními přírůstky obyvatel, kdy se do kraje přistěhovali především mladí lidé zakládající v kraji své rodiny. Zastoupení dívek mezi dětmi v mateřských školách (48,3 %) odpovídá demografické zákonitosti, že se rodí více chlapců než dívek. V mateřských školách je v porovnání s ostatními typy škol zaznamenána největší nerovnováha v zastoupení mužů a žen na pozici učitelů. Téměř všechny pozice (99,5 %) jsou obsazeny ženami.

Ve Středočeském kraji bylo ve školním roce 2018/19 celkem 557 **základních škol**, v nich 6 234 tříd a celkem je navštěvovalo 129 519 žáků. Během posledních osmi let narostl počet dětí o 32,3 tis., což bylo nejvíce mezi všemi kraji. V relativním vyjádření byl třetinový nárůst druhý nejvyšší po hl. m. Praze.

Zastoupení dívek mezi žáky odpovídalo stejně jako u mateřských škol pravidelnosti v demografickém rozložení pohlaví, a sice tomu, že se obecně rodí více chlapců než dívek a převažující podíl je patrný i ve věkovém složení populace. Podíl dívek mezi žáky základních škol byl proto v čase stabilní, pohyboval se kolem hodnoty 48,5 %. Podobnou hodnotu vykazoval zároveň podíl dívek ve skupině žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku. Odlišný podíl, a sice převaha dívek nad chlapci, byl naopak zaznamenán v případě žáků, kteří přešli do středních škol. Jedná se o žáky, kteří pokračují v plnění povinné školní docházky v nižších ročnících víceletých gymnázií nebo osmiletých konzervatoří. V posledních osmi letech se pohyboval podíl dívek mezi 51,2 a 55,3 %.

Výrazná převaha žen nad muži byla zaznamenána v případě učitelů základních škol. V základních školách učilo ve Středočeském kraji ve školním roce 2018/19 celkem 8 366 učitelů (přepočtených na plně zaměstnané), z nich bylo 86,7 % žen.

Tab. 2.1. Základní školy

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Žáci celkem	97 190	100 349	104 329	109 650	115 005	120 393	125 416	129 519
z toho dívky (%)	48,5	48,5	48,4	48,4	48,4	48,6	48,5	48,5
Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku na ZŠ	9 096	9 217	9 280	9 466	9 644	9 937	10 322	.
z toho dívky (%)	48,3	48,9	48,9	48,1	47,3	48,2	48,6	.
Žáci, kteří přešli do středních škol ¹⁾	1 035	1 169	1 125	1 106	1 175	1 237	1 183	.
z toho dívky (%)	53,9	52,5	51,4	54,1	52,1	55,3	51,2	.
Učitelé²⁾	6 924	6 961	7 115	7 279	7 484	7 823	8 102	8 366
z toho ženy (%)	86,9	86,9	86,9	87,0	86,3	87,0	86,6	86,7

¹⁾ v plnění povinné školní docházky pokračují v nižších ročních oborů víceletých gymnázií a oboru tanec 8letých konzervatoří

²⁾ přepočtení na plně zaměstnané

Ve školním roce 2018/2019 studovalo ve Středočeském kraji na 152 **středních školách** celkem 39 506 žáků. I přestože počet středních škol zůstával po celé sledované osmileté období podobný, počet studentů klesl o 5,9 tis. ze 45 391 studentů navštěvujících střední školy ve školním roce 2011/2012. K poklesu počtu studentů středních škol docházelo ve všech krajích, přičemž ve Středočeském kraji byl pokles (o 13,3 %) po Praze a Pardubickém kraji třetí nejnižší.

Tab. 2.2. Střední školy

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Žáci celkem	45 391	43 145	41 866	41 138	40 067	39 885	39 468	39 506
z toho dívky (%)	49,4	49,3	49,5	49,9	49,6	49,4	49,0	49,2
Podíl dívek na počtu žáků podle druhu vzdělávání (%)								
střední vzdělávání	55,6	57,1	56,9	50,9	46,7	48,1	52,4	50,1
střední vzdělávání s výučním listem ¹⁾	30,3	29,4	30,1	30,9	31,3	30,9	30,8	31,5
střední vzdělávání s maturitní zkouškou (všeobecné)	56,6	56,3	56,2	56,4	56,2	55,9	55,6	55,3
střední vzdělávání s maturitní zkouškou (odborné) ¹⁾	55,5	56,1	56,4	56,5	56,2	55,4	54,7	54,8
nástavbové studium	45,9	46,8	45,0	44,1	42,0	42,7	43,7	42,2
Absolventi	9 573	9 261	8 419	8 014	7 372	7 675	7 251	.
z toho dívky (%)	49,3	48,6	48,9	50,0	49,5	50,5	48,3	.
Učitelé²⁾	4 025	3 890	3 735	3 640	3 602	3 615	3 581	3 587
z toho ženy (%)	59,3	59,6	59,6	59,8	60,7	61,3	61,5	61,4

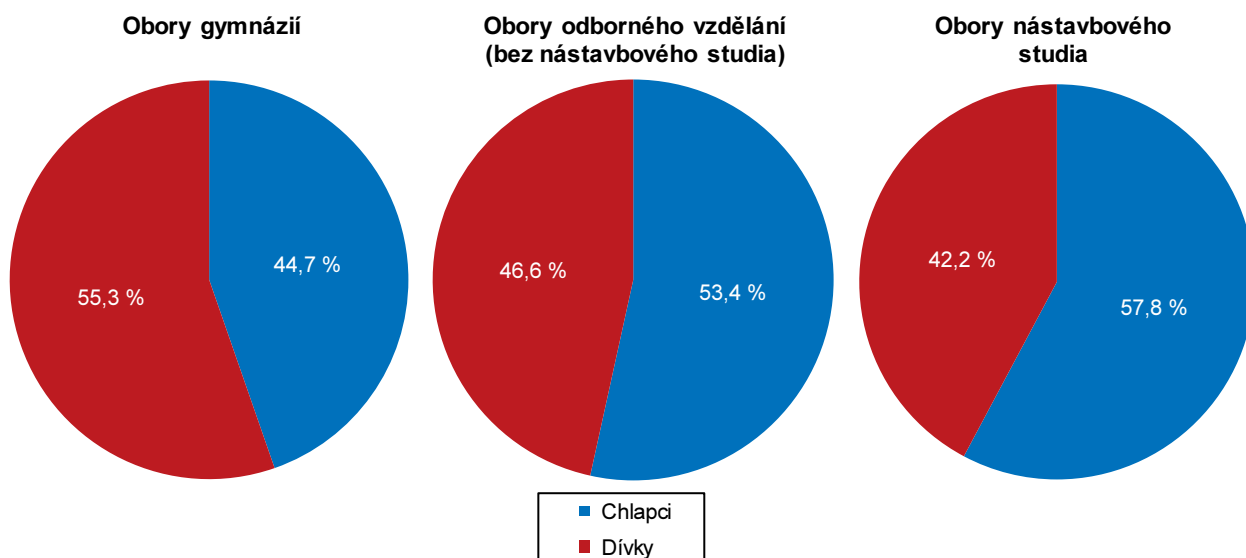
¹⁾ včetně zkráceného studia

²⁾ přepočtení na plně zaměstnané

Na středních školách rovněž převažují chlapci nad dívkami, stejně jako tomu je v případě škol mateřských a základních. Ve školním roce 2018/19 činil podíl dívek na celkovém počtu žáků 49,2 %. Je však patrný postupný nárůst podílu dívek v souvislosti s vyšším stupněm škol.

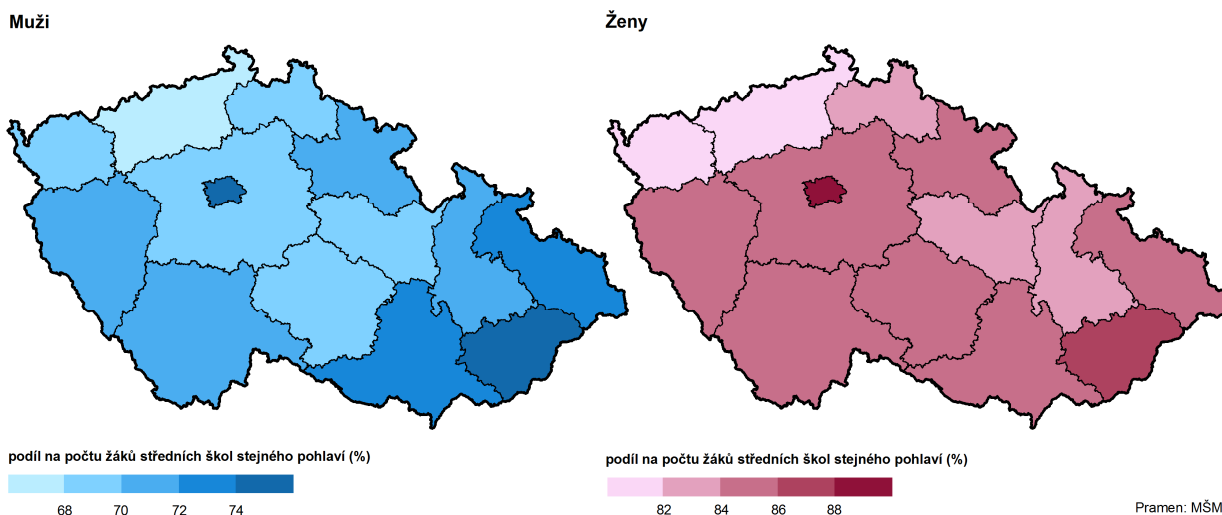
Graf 2.2. Žáci středních škol podle pohlaví a oborů vzdělání ve Středočeském kraji ve školním roce 2018/19

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Rozdílné zastoupení jednotlivých pohlaví bylo zaznamenáno při členění podle druhu vzdělávání na středních školách. Dívky převažovaly v rámci oborů s maturitou. U středního vzdělávání s maturitní zkouškou všeobecného se jednalo o podíl 55,3 % a u odborného 54,8 %. S 68,5% podílem převažovali naopak chlapci v rámci středního vzdělávání s výučním listem a s 57,8% podílem v rámci nástavbového studia. Tato specifika v zastoupení dívek a chlapců v rámci jednotlivých druhů vzdělávání na středních školách byla zachována v celém sledovaném osmiletém období.

Kartogram 2.2. Žáci středních škol studující obory zakončené maturitní zkouškou podle pohlaví a krajů ve školním roce 2018/19

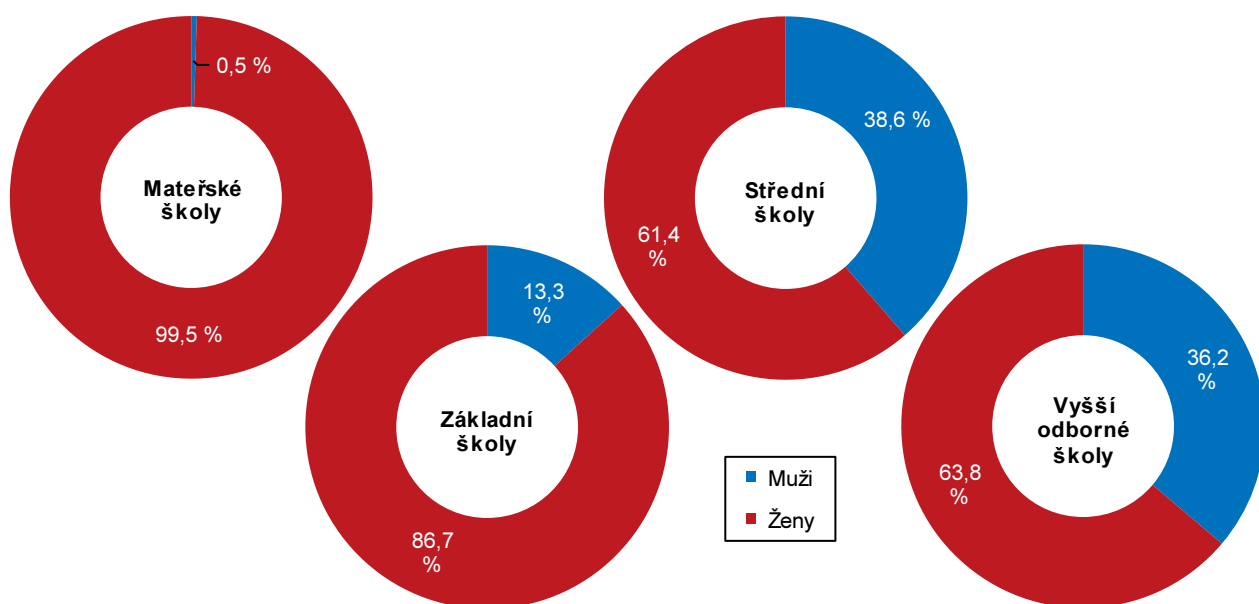

Zastoupení mužů a žen v rámci učitelského sboru na středních školách vykazovalo příznivější strukturu než v rámci škol základních a mateřských. Stále sice převažovaly ženy učitelky nad muži učители, nicméně na středních školách se jednalo o nejvyrovnanější zastoupení obou pohlaví mezi všemi typy škol. Podíl mužů učitelů zde činil 38,6 %, což bylo nejvíc ve srovnání se školami vyššími odbornými (36,2 %), základními (13,3 %) a mateřskými (0,5 %).

Graf 2.3. Učitelé podle pohlaví a druhu školy ve Středočeském kraji ve školním roce 2018/19

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Vyšší odborné a vysoké školy

Ve školním roce 2018/19 bylo ve Středočeském kraji celkem 19 **vyšších odborných škol**. Studovalo v nich 1 365 studentů. Celkový počet studentů se během posledních osmi let rychle snižoval. K poklesu studentů docházelo ve všech krajích, ve Středočeském kraji (o 54,2 %) se jednalo po Jihočeském kraji o druhý největší pokles.

Na vyšších odborných školách studoval výrazně vyšší podíl dívek, než tomu bylo u ostatních typů škol. Ve školním roce 2018/19 tvořily dívky 77,5 %, přičemž jejich podíl ve sledovaném osmiletém období narostl o 3,3 p. b. Mezi absolventy byly ženy každý rok zastoupeny vyšším podílem než muži; to znamenalo, že mezi těmi, kteří školu nedokončili, bylo více mužů než žen.

Tab. 2.3. Vyšší odborné školy

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Studenti celkem	2 983	2 759	2 560	2 293	1 930	1 695	1 481	1 365
z toho ženy (%)	74,2	72,5	73,3	74,9	76,6	77,7	77,2	77,5
Absolventi	711	557	592	559	444	447	370	.
z toho ženy (%)	79,7	79,7	73,8	75,5	79,1	82,6	80,5	.
Podíl žen na absolventech vybraných skupin oborů vzdělání KKOV (%)								
41 zemědělství a lesnictví	65,8	61,8	67,4	67,5	72,9	71,8	74,7	.
53 zdravotnictví	73,5	74,8	76,2	81,4	80,9	81,4	82,5	.
63 ekonomika a administrativa	84,3	80,4	74,9	78,2	76,9	73,7	77,1	.
65 gastronomie, hotelnictví a turismus	74,4	71,4	75,9	75,7	70,1	68,2	67,3	.
75 pedagogika, učitelství a sociální péče	92,5	90,5	91,7	91,4	93,9	95,4	92,7	.
Učitelé¹⁾	146	160	163	132	115	107	102	103
z toho ženy (%)	64,8	70,3	68,5	63,9	65,9	71,1	71,9	63,8

¹⁾ přepočtení na plně zaměstnané

Na vyšších odborných školách tvořili v učitelském sboru muži druhý nejvyšší podíl mezi všemi typy škol, a to 36,2 %. Vyšší zastoupení mužů bylo zaznamenáno pouze ve školách středních.

Z hlediska nejčastějších oborů vzdělání absolventů jednoznačně dominovaly ženy v oborech pedagogika, učitelství a sociální péče, a to s 92,7 % ve školním roce 2017/18, přičemž po celé sledované osmileté období se tento podíl pohyboval mezi 90,5 a 95,4 %. Na druhém místě v podílu zastoupení žen se umístilo zdravotnictví s 82,5 %, přičemž v tomto oboru došlo ve sledovaném období k výraznému nárůstu o 9 p. b. Třetí místo v podílu žen obsadily obory ekonomika a administrativa (77,1 %), kde naopak došlo k poklesu hodnoty během sledovaných let o 7,2 p. b. Na čtvrtém místě se umístilo zemědělství a lesnictví se 74,7 % žen studentek; zde proběhl nárůst o 8,9 p. b. Nejnižší zastoupení žen v rámci sledovaných nejčastějších oborů studovaných ve Středočeském kraji bylo zaznamenáno v oborech gastronomie, hotelnictví a turismu (67,3 %). Zde navíc došlo od školního roku 2011/12 k poklesu o 7,1 p. b.

Ve Středočeském kraji sídlily v roce 2018 dvě soukromé **vysoké školy**. Kromě Karlovarského kraje, který neměl žádnou vysokou školu, byl Středočeský kraj jediným krajem, kde nesídlila žádná veřejná vysoká škola. Soukromé vysoké školy mělo celkem devět krajů, ve Středočeském kraji se jednalo o dvě vysoké školy: Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a společenských věd, s.r.o. – Kolín a ŠKODA AUTO VYSOKÁ ŠKOLA o. p. s. – Mladá Boleslav.

Tab. 2.4. Veřejné a soukromé vysoké školy – studenti a absolventi státního občanství ČR^{*)}

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Studenti se státním občanstvím ČR	38 224	37 683	36 611	34 885	32 920	31 468	30 625	29 654
v tom podle typu studijního programu								
bakalářský	24 418	23 942	22 945	21 274	19 854	18 776	18 423	17 975
magisterský	2 866	2 616	2 583	2 551	2 552	2 521	2 480	2 543
magisterský navazující	8 889	8 988	8 889	8 907	8 404	8 158	7 788	7 202
doktorský	1 938	1 939	1 929	1 890	1 884	1 810	1 719	1 718
v tom podle formy studia								
prezenční	26 044	26 032	25 714	24 524	23 176	22 079	21 530	21 004
distanční a kombinované	11 999	11 397	10 599	10 088	9 485	9 169	8 873	8 406
Absolventi se státním občanstvím ČR	8 867	9 016	8 906	8 708	8 332	7 837	7 299	6 967
	z toho ženy (%)							
Studentky se státním občanstvím ČR	57,1	57,5	57,2	57,4	56,8	56,9	57,1	57,0
v tom podle typu studijního programu								
bakalářský	55,5	56,0	55,8	55,9	55,3	55,5	55,4	55,7
magisterský	71,2	71,5	70,7	70,8	70,4	69,3	70,3	69,5
magisterský navazující	59,9	60,2	60,0	60,5	59,4	59,2	59,5	58,8
doktorský	43,1	44,0	43,9	43,8	43,6	46,6	47,5	46,7
v tom podle formy studia								
prezenční	56,3	56,8	56,6	56,7	56,2	56,0	56,0	56,1
distanční a kombinované	58,8	59,1	58,9	59,4	58,7	59,4	60,4	59,7
Absolventky se státním občanstvím ČR	63,1	62,7	63,2	62,7	61,7	62,1	60,5	61,7

^{*)} s místem trvalého bydliště v kraji; ve fyzických osobách, tj. každý je uveden jen jednou, celkový počet tak nemusí souhlasit se součty za jednotlivé typy studijních programů nebo formy studia

Veřejné vysoké školství bylo ve Středočeském kraji zastoupeno jednou fakultou pražské vysoké školy – Českého vysokého učení technického, jednalo se o Fakultu biomedicínského inženýrství v Kladně.

Ve Středočeském kraji studovalo v roce 2018 celkem 2 735 vysokoškolských studentů, což byl po Karlovarském kraji a Vysočině třetí nejnižší počet.

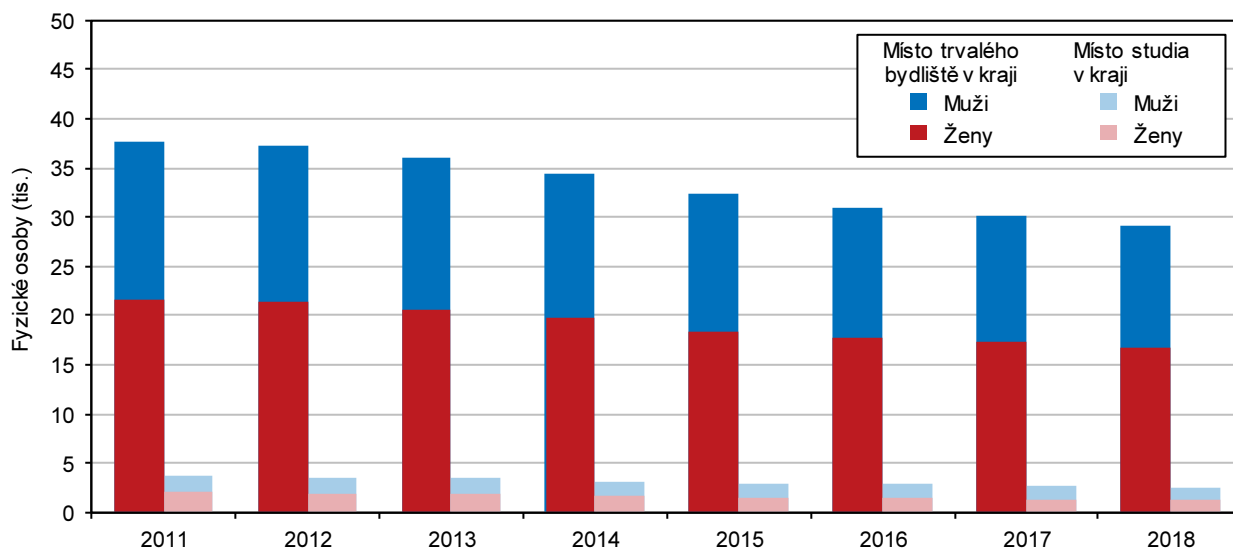
Vysokoškolských studentů, kteří měli trvalé bydliště ve Středočeském kraji, bylo v roce 2018 celkem 29 654. Do roku 2011 docházelo k nárůstu počtu studentů, od roku 2012 však počet studentů vysokých škol s trvalým

bydlištěm v kraji klesal. Ženy tvořily 57 % studentů, jejich podíl se v celém sledovaném období pohyboval kolem této hodnoty.

Graf 2.4. Studenti veřejných a soukromých vysokých škol se státním občanstvím ČR podle pohlaví – Středočeský kraj

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

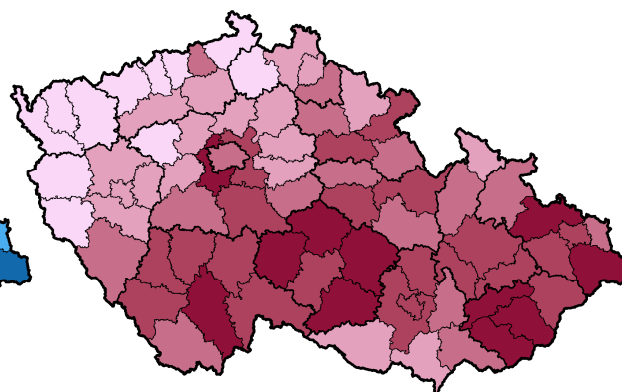
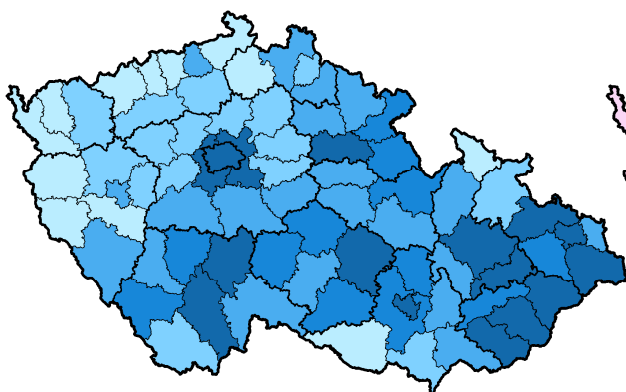
Podíl vysokoškoláků na celkovém počtu obyvatel byl nejvyšší v zázemí hlavního města, v případě mužů v okresech Praha-západ a Praha-východ, u žen se jednalo o okresy Praha-západ, Benešov a Praha-východ. Naopak nejnižší podíl zaznamenal okres Rakovník, a to jak v případě mužů, tak i žen.

Nejvyšší podíly vysokoškoláků na celkovém počtu obyvatel byly patrné především v okresech v jižních částech republiky, jako jsou kraje Jihočeský, Vysočina nebo Zlínský. Naopak s nejnižším zastoupením vysokoškoláků na obyvatelstvu se potýkaly oblasti severních a západních Čech, konkrétně krajů Ústeckého, Karlovarského a Plzeňského.

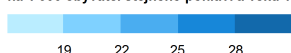
Kartogram 2.3. Studenti veřejných a soukromých vysokých škol se státním občanstvím ČR podle pohlaví a okresu trvalého bydliště k 31. 12. 2018

Muži

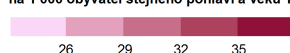
Ženy

na 1 000 obyvatel stejného pohlaví a věku 18 a více let

na 1 000 obyvatel stejného pohlaví a věku 18 a více let

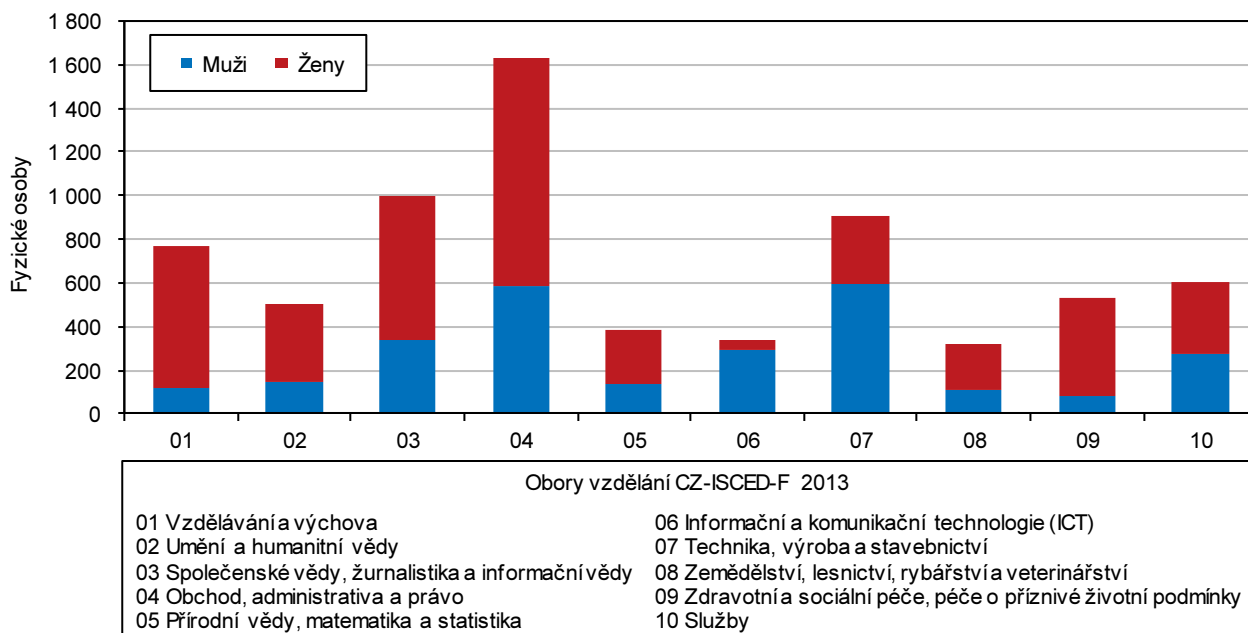
Pramen: MŠMT

Většina vysokoškolských studentů s trvalým bydlištěm v kraji využívala prezenční formu studia (70,8 %). Podíl žen byl vyšší v případě distančního a kombinovaného studia (59,7 %) než v případě studia prezenčního (56,1 %), bylo tomu tak v celém sledovaném období.

Většina vysokoškolských studentů s trvalým pobytem ve Středočeském kraji byla v roce 2018 zapsána v bakalářském programu, jednalo se o 60,6 %. Podíl studentů magisterských studijních programů činil na konci sledovaného období 32,9 %. U doktorských programů se jednalo o 5,8 %. Nejvyšší podíl žen vykazovaly magisterské typy studijních programů, v roce 2018 se jednalo o 61,6 %. Více než polovinu (55,7 %) tvořily ženy také v bakalářských programech. Muži naopak převažovali (s 53,3 %) nad ženami u doktorských programů.

Graf 2.5. Absolventi se státním občanstvím ČR veřejných a soukromých vysokých škol podle pohlaví a oborů vzdělání s trvalým bydlištěm ve Středočeském kraji v roce 2018

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Počet absolventů vysokých škol s trvalým bydlištěm ve Středočeském kraji rostl do roku 2012, od roku 2013 docházelo k poklesu na 6 967 absolventů v roce 2018. Ženy tvořily 61,7 %.

Podíl jednotlivých pohlaví mezi absolventy se výrazně lišil v závislosti na oboru vzdělávání. Ženy výrazně převažovaly v roce 2018 v oborech vzdělávání a výchova (84,6 %), zdravotní a sociální péče, péče o příznivé životní podmínky (84,1 %) a umění a humanitní vědy (71,1 %). Naopak muži dominovali v oborech informační a komunikační technologie (86,6 %) a technika, výroba a stavebnictví (65,6 %). Oborem, kde dosáhla obě pohlaví nejvyrovnanějšího poměru, byly služby (45,2 % muži a 54,8 % ženy).

